

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО КУЛЬТУРУ» В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

Позняк Еліна Владиславівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри екологічного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, психологиня
м. Київ, Україна*

За час повномасштабного російського вторгнення на територію нашої держави всі сфери суспільних відносин зазнали змін, що обумовило появу нових підходів до подальшого розвитку права, законодавства, економіки, культури. Конституцією України [1] людину, її життя і здоров'я визнано як найвищу соціальну цінність (ст. 3), а констатація необхідності сприяння держави консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11) закладає конституційні основи культури, наповнюючи її соціально орієнтованим змістом. Положення Основного закону стосовно обов'язку держави із забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги (ст. 16), реалізації Українським народом права власності на землю та інші природні ресурси (ст. 13), забезпечення прав кожного на безпечне довкілля, відшкодування заподіяної порушенням цього права шкоди й на вільний доступ до екологічної інформації (ст. 50), виконання обов'язків не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки (ст. 66) сприяють розумінню сфери еколого-правової культури крізь призму механізму правового регулювання екологічних відносин.

На початку проведення правових реформ положення прийнятого 25 червня 1991 р. Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» започаткували процес формування інституту еколого-правової культури в системі екологічного права України міждисциплінарного, міжгалузевого, комплексного характеру. Це дало поштовх розвитку екологічного права нашої незалежної держави та активізувало процеси екологізації переважної більшості галузей права й законодавства, філософії, політико-правової думки, виробничо-

господарської діяльності та бізнесу, сфери освіти, медіапростору, культури тощо.

У наукових дискусіях представників еколого-правової науки традиційно до системоутворюючих чинників екологічного права, як галузі права, пропонується відносити систему екологічного законодавства та державний інтерес до розвитку й удосконалення еколого-правових норм, які регулюють природоресурсні (земельні, водні, надрові, лісові, фауністичні, флористичні, атмосфероохоронні), природоохоронні (природно-заповідні, рекреаційні, лікувально-оздоровчі й ін.) та антропоохоронні (у сфері забезпечення екологічної безпеки різних видів діяльності та за надзвичайних екологічних ситуацій) відносини, а також норм інших галузей законодавства, які зазнали екологізації на засадах сталого розвитку.

Наразі джерела екологічного права як самостійної галузі права утворюють складну систему нормативно-правових актів різної юридичної сили інтеграційного, диференційного та комплексного характеру [2, с. 19–22; 3, с. 13–14; 4, с. 19–21], стабільність яких у регулюванні суспільних екологічних відносин є показником еколого-правової культури правотворчої, правозастосовної та право реалізаційної діяльності. У наукових підходах до джерел екологічного права в статичній та динамічній стані – з урахуванням імплементації міжнародно-правових норм і принципів, гармонізації з європейськими положеннями *acquis communautaire* – прослідковується зростання інтересу дослідників до проблем і перспектив екологізації в нашій державі права і законодавства. Одним із таких джерел права, які містять екологізовані норми, є Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р.

На перший погляд, цей закон ніяким чином не спрямований на регулювання власне екологічних відносин, адже охорона культурної спадщини, культурно-дозвілєва діяльність та задоволення дозвілєвих потреб громадян, зазначених у ст. 1 Закону України «Про культуру» прямо не пов'язуються у його нормах із навколишнім природним середовищем чи формуванням екологічної культури. Проте, слід зазначити, що природні ресурси, де б вони не знаходилися, використовуються одночасно з об'єктами культури, часто-густо є їх елементами, принаймні, розміщені на землях, які мають свій конкретний правовий режим і цільове призначення, закріплені Земельним кодексом України від 25 жовтня 2001 р., Законом України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. та іншими нормативно-правовими актами. Закон України «Про культуру» до об'єктів культурного призначення відносить цілісні майнові комплекси парків культури та відпочинку, пам'ятки культурної спадщини та деякі інші об'єкти (ч. 1 ст. 1). Проте, зазначена у цьому Законі взаємодія груп людей

та їх спільнот з природою (п. 16 ч. 1 ст. 1), на жаль, не віднайшла свого розвитку як сфера екологічної культури в тексті цього нормативного акту.

Розглянувши в даній публікації положенням зазначеного закону кореспондує ціла низка норм джерел екологічного права, які є усталеними в регулюванні відносин із використання, відтворення та охорони природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, охорони й використання його комплексів та екосистем, забезпечення екологічної безпеки діяльності з високим екологічним ризиком і безпеки за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного та природного характеру тощо. Одним із принципів, закладених законодавцем в основу еколого-правових норм, пропонуємо вважати принцип формування екологічної культури [5, с. 92]. У відповідності до ст. 7 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» підвищення екологічної культури суспільства пов'язується із освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища. Забезпечення неперервної екологічної освіти протягом усього життя людини вчені вважають ключовою ідеєю цієї статті [6, с. 49].

Однак, слід констатувати, що в процесі вдосконалення законодавства про культуру законодавцем було враховано низку важливих положень, які закріплювали раніше чинні Основи законодавства про культуру від 14 лютого 1992 р., у новому законі. Основи передбачали створення парків культури і відпочинку для задоволення потреб громадян у самодіяльній творчості, організації їх відпочинку і дозвілля (ч. 1 ст. 18), а нормами Закону України «Про культуру» гарантується утворення різних за формою власності та видами діяльності у сфері культури закладів культури, зокрема, парків культури та відпочинку (ч. 3 ст. 9).

У той же час, ні в раніше чинних Основах законодавства про культуру, ні в Законі України «Про культуру» не зазначено про особливості формування екологічної та еколого-правової культури як елементів загальної культури при створенні та функціонуванні таких парків Законодавчо не конкретизовано і особливостей розвитку окремих видів культури та її напрямів, у першу чергу, екологічної, правової, психологічної, інформаційної, податкової та ін. Відсутні не лише згадки про це, але й не прослідковується загальний правовий механізм реалізації кожного із цих видів культури. Очевидно, в Законі України «Про культуру» не враховується і ціла низка положень екологічного та інших галузей законодавства, зокрема, законів України «Про охорону культурної спадщини» від 08 червня 2000 р., «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 р., «Про благоустрій населених пунктів» від 06 вересня 2005 р., «Про освіту» від 05 вересня 2017 р., «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р., «Про туризм» в редакції Закону України від

18 листопада 2003 р., Кодексу цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. та ін.

У державних документах концептуального характеру, які визначають напрями культурного розвитку нашої держави і суспільства, також містяться досить загальні підходи до формування екологічної та еколого-правової культури. Аналізуючи положення Концепції державної політики в галузі культури на 2005–2007 роки, затвердженої Законом України від 03 березня 2005 р., та Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 лютого 2016 р. № 119-р., можна дійти висновку про вибірковість підходів законодавця до конкретизації окремих напрямів розвитку культури, її видів, гарантій ефективності забезпечення еколого-культурних інтересів та потреб різних верств населення та соціальних груп. Зрозуміло, що весь масив джерел права, починаючи від Конституції України та завершуючи сферою техніко-юридичного регулювання відносин у сфері екологічної та інших видів культури містить такі норми, однак чи є таке правове регулювання системним?

Водночас, слід усвідомлювати, що уникнення багатьох проблем та подолання декларативності окремих норм законодавства можливе лише крізь розвиток правореалізаційної практики та забезпечення ефективних гарантій дотримання, виконання та використання таких норм. Мова йде, насамперед про екологічний нагляд (контроль) та юридичну відповідальність, значення яких як інструментів державної екологічної політики у сфері формування еколого-правової культури на практиці недооцінюється. До того ж, процес запровадження концепції сталого розвитку в національне законодавство має набути системного характеру, що підвищуватиме рівень еколого-правової культури в суспільстві, сприятиме внесенню доповнень до Закону України «Про культуру» стосовно поняття, видів та елементів екологічної культури та еколого-правової культури як її важливої складової.

На нашу думку, потрібно конкретизувати сферу дії Закону України «Про культуру», вказавши і на еколого-правовий напрям впливу на суспільні відносини його правових норм, а саме – в частині дозвілля і туризму з використанням рекреаційних, лікувально-оздоровчих природних ресурсів та інших елементів екологічної мережі, заповідання цінних природних і штучно створених об'єктів і комплексів (історико-культурного, природного), визнання пріоритетними духовних цінностей природошанування і природолюбства. Доцільно також внести положення про сталий розвиток основних напрямів культури, включно з екологічною та правовою, в текст Закону України «Про культуру», адже формування еколого-правової культури сталого розвитку фактично вже сьогодні втілюється у життя, навіть в умовах воєнного стану. Тож слід розвивати

культуру сталого розвитку через систему правових, освітніх, виховних, просвітницьких, інформаційних та інших підходів.

Література:

1. Законодавчі акти наведено у відповідності до офіційного сайту Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів / В.І. Андрейцев. К., Вентурі, 1996. 208 с.
3. Балюк Г.І. Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): навч. посібник. Вид. 2-е, виправлене і доповнене. Чернівці: Кондратьєв А.В., 2020. 204 с.
4. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України. Загальна частина: підручн. К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2021. 190 с.
5. Позняк Е.В. Принцип формування екологічної культури в Україні: проблеми теоретико-правового змісту та перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. Вип. 3(118). С. 92–99.
6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н.Р. Малишева, М.І. Єрофєєв. Харків : Право, 2017. 416 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-359-3-34>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУДНОБУДУВАННЯ І СУДНОРЕМОНТУ

Хачатуров Едуард Борисович

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
керівник Навчально-наукового Центру «Технопарк НУК»
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Стабільний економічний розвиток країни головним чином залежить від успішного функціонування підприємств промислового комплексу. Грошові кошти, які заробляють такі підприємства, у своїй господарській діяльності, є найбільш стабільним джерелом поповнення прибуткової частини Державного бюджету України. Суднобудівна промисловість має